

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

І.М. Вавдійчик

Розглянуто основні тенденції результативності та ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі України, динаміку показників швидкості обігу товарно-матеріальних запасів, дохідності та рентабельності товарних ресурсів підприємств роздрібної торгівлі. Запропоновано заходи для підвищення ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі України.

Ключові слова: *товарні ресурси, результативність, ефективність, товарно-матеріальні запаси, комірційний дохід.*

ИССЛЕДОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ И ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ТОВАРНЫМИ РЕСУРСАМИ ПРЕДПРИЯТИЙ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛИ

И.Н. Вавдийчик

Рассмотрены основные тенденции результативности и эффективности управления товарными ресурсами предприятий розничной торговли Украины, динамика показателей скорости обращения товарно-материальных запасов, доходности и рентабельности товарных ресурсов предприятий розничной торговли. Предложены мероприятия по повышению эффективности управления товарными ресурсами предприятий розничной торговли Украины.

Ключевые слова: *товарные ресурсы, результативность, эффективность, товарно-материальные запасы, коммерческий доход.*

RESEARCH OF PERFORMANCE AND EFFICIENCY OF MANAGING COMMODITY RESOURCES OF RETAIL ENTERPRISES

I. Vavdiichyk

Basic tendencies of performance and efficiency of retail enterprises in Ukraine are studied in the article. The conclusion concerning the dynamics of net profit volume from the realization of products (commodities, works, and services) of retail enterprises in Ukraine is inferred. Based on the dynamics of productive supplies'

volumes the conclusion about the activation of own productive activity by retail enterprises is drawn up: retail enterprises diversify the activity and man-hunt new sources of forming the commodity resources. The performance and efficiency of managing retail enterprises in Ukraine commodity resources is studied, that allows to draw a conclusion about its subzero efficiency. In future the increase of the efficiency in managing commodity resources will require the introduction of measures directed towards the increase of the level of commercial profits and reduction of operational expenses.

Keywords: *commodity resources, effectiveness, efficiency, inventories of supple, commercial profit.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розробка інструментарію підвищення ефективності управління товарними ресурсами є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку та життєздатності підприємств торгівлі. Тому наукові дослідження наявного стану результативності та ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі України є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації діяльності підприємств роздрібної торгівлі присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як В.В. Апопія, І.О. Бланка, Л.А. Брагіна та Т.П. Данько, І.М. Ваховича, З.В. Герасимчука, Н.О. Голошубової, І.П. Міщука, В.М. Ребицького та ін. Проте недостатньо вивченою залишається специфіка управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі.

Мета статті. Метою статті є виокремлення сучасних тенденцій результативності та ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. За твердженням О.П. Бегларішвілі, динамічність розвитку галузі торгівлі потребує системного і постійного вивчення, оскільки коливання її параметрів є індикатором змін соціально-економічної ситуації в Україні, досягнення сталого розвитку споживчого ринку або виникнення проблем формування товарної пропозиції [1, с. 11]. Важливість товарних ресурсів обумовлена специфікою торгівлі як галузі в цілому, та функції, які вона виконує. Насамперед це пов'язано з тим, що розвиток і функціонування торгівлі в усіх видах економіки обумовлені існуванням товарного виробництва та процесом відособлення торгівлі від виробництва.

Підприємства торгівлі та їхня мережа є основними інститутами, які мають формувати пропозицію товарів відповідно до попиту населення, проводячи певну товарну політику з метою підвищення рівня задоволення потреб споживачів [2, с. 15].

За твердженням [3] задовільний розвиток торгівлі може здійснюватися тільки за умови постійного збільшення товарного потоку, що забезпечується регулярним надходженням товарів від підприємств-виробників, оптових підприємств, інших постачальників товарів. Основним показником, який характеризує результативність діяльності підприємств торгівлі в царині управління товарними ресурсами, є чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Тенденція до збільшення обсягів чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) є підтвердженням того, що товарні ресурси за своїми параметрами відповідають платоспроможному попиту населення. Динаміка обсягу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємств роздрібно́ї торгівлі України наведена в таблиці 1.

За даними, наведеними в таблиці 1, обсяг чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємств роздрібно́ї торгівлі України має стійку тенденцію до зростання впродовж 2009–2012 років, яка в 2012 році дещо уповільнюється. Щорічний темп зростання досліджуваного показника за період 2009–2012 років коливається від 130,3 до 136,3% та становить в середньому 133,2%, що свідчить про достатнє забезпечення підприємств торгівлі товарними ресурсами та їх відповідність платоспроможному попиту населення. Проте, після стійкого зростання впродовж 4 років, у 2013 році спостерігається падіння чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): обсяг досліджуваного показника зменшився на 8,7% або на 27825 млн грн відносно попереднього періоду. Така нестабільність досягнутих результативних показників, на нашу думку, є свідченням суттєвої залежності діяльності підприємств роздрібно́ї торгівлі від впливу макроекономічних чинників.

Нарощування обсягів діяльності підприємствами роздрібно́ї торгівлі є можливим тільки за умови їх достатнього забезпечення товарними ресурсами, які по своїм критеріям відповідають платоспроможному попиту населення. Ринкова орієнтованість процесу продажів здійснює безпосередній вплив на результат продажу (обсяг товарообороту), який в свою чергу є одним із критеріїв досягнення загальних цілей діяльності підприємства роздрібно́ї торгівлі – максимальної стійкості і ефективності функціонування підприємства, виконання соціально-економічної функції в суспільстві та задоволення потреб власників і персоналу на визначеному в кожний проміжок часу рівні [4, с. 32].

Таблиця 1

Динаміка обсягу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємств роздрібною торгівлі України за 2009–2013 роки

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Обсяг, млн грн					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	136109,7	177405,9	241837,2	321490,9	293665,9
Темп зміни до попереднього періоду, %					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		130,3	136,3	132,9	91,3
Абсолютне відхилення від попереднього періоду, млн грн					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		41296,2	64431,3	79653,7	-27825,0
Примітка. Розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України.					

В останні роки спостерігається активізація власної виробничої діяльності підприємств роздрібною торгівлі України, особливо тих, які входять до складу роздрібних торговельних мереж. Власне виробництво стає одним із джерел формування товарних ресурсів, про що свідчить динаміка виробничих запасів підприємств роздрібною торгівлі, наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка обсягу виробничих запасів підприємств роздрібної торгівлі України за 2009–2013 роки

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Обсяг, млн грн					
Виробничі запаси, млн грн	1596,7	1626,7	1794,9	1796,7	974,4
Темп зміни до попереднього періоду, %					
Виробничі запаси, млн грн		101,9	110,3	100,1	54,2
Абсолютне відхилення від попереднього періоду, млн грн					
Виробничі запаси, млн грн		29,9	168,3	1,8	-822,3
Примітка. Розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України.					

Дані, наведені в таблиці 2, свідчать про нарощування обсягів виробничих запасів підприємствами роздрібної торгівлі України впродовж 2010–2012 років: середньорічне зростання обсягів виробничих запасів становить 104%. Проте в 2013 році спостерігається падіння обсягу виробничих запасів на 822,3 млн грн порівняно з попереднім роком. Незважаючи на зменшення обсягів виробничих запасів підприємств роздрібної торгівлі за останній досліджуваний період, можна стверджувати, що підприємства роздрібної торгівлі диверсифікують свою діяльність та здійснюють пошук нових джерел формування товарних ресурсів. За твердженням [5, с. 153] поряд з активним розвитком торговельної діяльності підприємства роздрібної торгівлі прагнуть організувати і власну виробничу діяльність. Це свідчить про прагнення до диверсифікації діяльності (перетворення торговельних підприємств на торговельно-виробничі). Особливе значення для підвищення ефективності управління товарними ресурсами має скорочення періоду обороту товарно-матеріальних запасів, що забезпечує прискорення повернення коштів, авансованих в товарно-матеріальні запаси. Динаміка показників, що характеризують швидкість обертання товарно-матеріальних запасів, наведена табл. 3.

Таблиця 3

**Динаміка показників, що характеризують швидкість обороту
товарно-матеріальних запасів підприємств
роздрібної торгівлі України за 2009–2013 роки**

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Коефіцієнт оборотності, разів	6,5	6,9	7,5	8,3	7,1
Період обороту, днів	56,4	52,6	49,0	44,0	51,3
Примітка. Розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України.					

За даними, поданими в таблиці 3, можна зробити висновок про прискорення оборотності товарно-матеріальних запасів підприємств роздрібної торгівлі впродовж 2009–2012 років: за цей час спостерігається стійка тенденція до збільшення коефіцієнта оборотності з 6,5 разів до 8,3 разів. За цей же період спостерігається скорочення періоду обороту з 56,4 днів до 44. Проте в 2013 році відбувається незначне уповільнення оборотності товарно-матеріальних запасів: період обороту збільшується на 7,3 дня (з 44 днів до 51,3). Порівняно з періодом 2009 року відбувається прискорення оборотності товарно-матеріальних запасів підприємств роздрібної торгівлі України: коефіцієнт оборотності зростає з 6,5 разів до 7,1 рази, а період обороту зменшується на 5,1 дня. Спираючись на наведені дані, можна зробити висновок щодо підвищення ефективності управління товарними ресурсами за досліджуваний період. Проте в цілому значення періоду обороту товарно-матеріальних запасів, яке впродовж досліджуваного періоду становить в середньому 51 день, є доволі високим, це свідчить про необхідність заходів для підвищення ефективності управління товарними ресурсами, зокрема щодо прискорення оборотності товарно-матеріальних запасів. Індикатором ефективності управління товарними ресурсами є значення показника дохідності товарних ресурсів. Дослідження динаміки його на підприємствах роздрібної торгівлі України наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

**Динаміка дохідності товарних ресурсів підприємств роздрібно
торгівлі України за 2009–2013 роки**

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Комерційний дохід, млн грн	25776,1	31396,9	40690,7	51772,7	51912,4
Товарні ресурси, млн грн	165019,9	202006,1	225801,1	248951,1	290361,2
Дохідність товарних ресурсів, %	15,6	15,5	18,0	20,8	17,9
Абсолютне відхилення дохідності товарних ресурсів, % до попереднього періоду		-0,1	2,5	2,8	-2,9
Примітка. Розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України.					

Дослідження дохідності товарних ресурсів дозволяє зробити висновок про стійку тенденцію до зростання даного показника впродовж 2009–2012 років (табл. 4). Проте у 2013 році порівняно з попереднім роком відбувається зниження дохідності товарних ресурсів на 2,9%, пов'язане з випереджувальним ростом обсягу товарних ресурсів по відношенню до збільшення обсягу комерційного доходу та зі зменшенням рівня комерційного доходу, яке спостерігається за цей період. За даними, поданими в таблиці 4, можна зробити висновок про підвищення ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібно торгівлі України в цілому за досліджуваний період: значення показника дохідності товарних ресурсів зросло на 2,3%: з 15,6% у 2009 році до 17,9% у 2013 році. Подібна стрибкоподібна тенденція спостерігається в динаміці показника дохідності витрат обігу, розрахункові значення якого наведені в таблиці 5.

Таблиця 5

**Дохідність витрат обігу підприємств роздрібної торгівлі України
за 2009–2013 роки**

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Комерційний дохід, млн грн	25776,1	31396,9	40690,7	51772,7	51912,4
Витрати обігу, млн грн	29407,3	35945,8	46341,3	68310,1	59979,5
Дохідність витрат обігу, %	87,7	87,3	87,8	75,8	86,6
Абсолютне відхилення до попереднього періоду, %		-0,3	0,5	-12,0	10,8
Примітка. Розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України.					

Спираючись на дані, наведені в таблиці 5, не можна виокремити певні тенденції в зміні даного показника. Впродовж 2009–2011 років його значення є майже незмінним і коливається в межах 87...88%. У 2012 році дохідність витрат обігу зменшується на 12% відносно попереднього року і становить 75,8%. У 2013 році спостерігається збільшення дохідності витрат обігу на 10,8% відносно попереднього періоду (табл. 5). У цілому за досліджуваний період спостерігається незначне зменшення обсягу комерційного доходу, що припадає на одиницю витрат обігу з 87,7 до 86,6%. Розраховані значення зазначеного показника доводять про недостатню ефективність управління товарними ресурсами, оскільки обсяг витрат обігу перевищує обсяг комерційного доходу. Результатом такої низької ефективності управління є збитковість підприємств роздрібної торгівлі впродовж 2009–2013 років та відповідно отримання від'ємного значення показника прибутковості товарних ресурсів, динаміка якого наведена в таблиці 6.

Таблиця 6

**Динаміка прибутковості (збитковості) товарних ресурсів
підприємств роздрібної торгівлі України за 2009–2013 роки**

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Фінансовий результат (сальдо), млн грн	-2457,5	-1869,1	-564,6	-4978,7	-2777,9
Товарні ресурси, млн грн	165019,9	202006,1	225801,1	248951,1	290361,2
Прибутковість (збитковість) товарних ресурсів, %	-1,5	-0,9	-0,3	-2,0	-1,0
Абсолютне відхилення прибутковості (збитковості) товарних ресурсів, % порівняно з попереднім періодом		0,6	0,7	-1,7	1,0
Примітка. Розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України.					

Головним результуючим показником діяльності підприємства торгівлі в цілому та, зокрема, управління товарними ресурсами є чистий прибуток, який характеризує кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства торгівлі після оподаткування. Його отримання є необхідною умовою подальшого функціонування підприємства, забезпечення його сталого розвитку. За даними, наведеними в таблиці 6, можна зробити висновок про зниження ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі впродовж 2009–2012 років, оскільки за зазначений період спостерігається зростання показника збитковості товарних ресурсів із 1,5% у 2009 році до 2% у 2012 році. У 2013 році значення цього показника зменшилося до 1%. Це обумовлено тим фактором, що впродовж досліджуваного періоду діяльність підприємств роздрібної торгівлі за сальдо показника

чистого прибутку була збитковою. У цілому за досліджуваний період відбулося незначне підвищення ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі за показником прибутковості товарних ресурсів, оскільки його від'ємне значення зменшилося з 1,5 до 1%.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження результативності та ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі України дозволяє зробити висновки про їх низьку ефективність та переважання негативного результату. Навіть за умови тимчасового зростання обсягів чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на підприємствах роздрібної торгівлі не забезпечується достатньо швидкого обертання товарно-матеріальних ресурсів, це обумовлює високий рівень витрат обігу та недостатній обсяг комерційного доходу, що в підсумку призводить до отримання збитків. У подальшому підвищення ефективності діяльності по управлінню товарними ресурсами вимагатиме від підприємств роздрібної торгівлі впровадження заходів, спрямованих на підвищення рівня комерційного доходу, зниження рівня операційних витрат, перехід від принципів транзакційної закупівлі на довготривалі та взаємовигідні відносини з постачальниками товарних ресурсів.

Список джерел інформації / References

1. Бегларішвілі О. П. Тенденції розвитку торгівельних підприємств Харківської області / О. П. Бегларішвілі // Вісник ОНУ. – 2014. – Вип. 2/3, т. 19. – С. 11–15.

Beglarashvili, O.P. (2014), "Kharkiv region commercial establishment development trends" ["Tendentsiyi rozvytku torhivel'nykh pidpryyemstv kharkivskoyi oblasti"], *Odessa National University Herald*, Vol. 19, Issue 2/3, pp. 11-15.

2. Мазаракі А. А. Торговельне підприємство: стратегія, політика, конкурентоспроможність : монографія / А. А. Мазаракі, Д. М. Пшеслінський, І. В. Смолін. – К. : КНТЕУ, 2010. – 384 с.

Mazaraki, A.A. (2010), *Trade enterprise: strategy, politics, competitiveness [Torhovel'ne pidpryyemstvo: stratehiya, polityka, konkurentospromozhnist]*, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, 384 p.

3. Багрій Т. В. Сучасні методи управління товарним забезпеченням роздрібного товарообороту [Електронний ресурс] / Т. В. Багрій, В. В. Хачатрян. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2013/Economics/10_130923/doc.htm.

Bagrij, T.V., Nachatryan, V.V., "Modern methods of management the commodity providing of retail commodity turnover" ["Suchasni metody upravlinnya

товарным zabezpechennyam rozdribnoho tovaroborotu“], available at http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2013/Economics/10_130923/doc.htm.

4. Смолін І. В. Стратегічне планування розвитку організації : монографія / І. В. Смолін. – К. : КНТЕУ, 2004. – 344 с.

Smolin, I.V. (2004), *Strategic planning of development of organization [Stratehichne planivannya rozvytku orhanizatsiyi]*, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, 344 p.

5. Торговельне підприємство: теорія та практика : монографія / за ред. Л. О. Лігоненю. – К. : КНТЕУ, 2012. – 304 с.

Ligonenko, L.A. (2012), *Trade enterprise: theory and practice [Torhovel'ne pidpryyemnystvo: teoriya ta praktyka]*, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, 304 p.

Вавдійчик Ірина Миколаївна, асист., кафедра економіки та фінансів підприємства, Київський національний торговельно-економічний університет. Адреса: вул. Шулявська, буд. 15/23, кв. 50, м. Київ, Україна, 04116. Тел.: 0965096764; e-mail: irunavavdijchuk@ukr.net.

Вавдійчик Ирина Николаевна, ассист. кафедра экономики и финансов предприятия, Киевский национальный торгово-экономический университет. Адрес: ул. Шулявская, 15/23, кв. 50, г. Киев, Украина, 04116. Тел.: 0965096764; e-mail: irunavavdijchuk@ukr.net.

Vavdiichyk Iryna, Assistant of the Department of Economics and Finances of an Enterprise Kyiv National University of Trade and Economics. Address: Shulyavskaya street, 15/23, 50, Kyiv, Ukraine, 04116. Tel.: 0965096764; e-mail: irunavavdijchuk@ukr.net.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук М.В. Черною.

Отримано 15.03.2015. ХДУХТ, Харків.